

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Maarif Dâvâmız

Muhterem okuyucu,

XVI. asrın sonlarında maarifimizde başlayan gerileme hareketleri, muhtelif devirlerde yapılan ıslahat teşebbüslerine rağmen maalesef dört asır geçtiği halde durdurulamamıştır. Tanzimata kadar yapılan teşebbüslerin muvaffakiyetsizliklerinin sebebini, devletin diğer müesseselerinde yapılması gerekli teşebbüslerin başarısızlıkları ile izah mümkünse de, o devirden sonrakileri izaha bu sebep kâfi gelmemektedir. Zira Avrupa kapılarının iyice açıldığı bu devirde diğer müesseselerimizde olduğu gibi maarifimiz de dışa bağlı olmaya başlamıştır. Bin seneyi aşan kültür ve eğitim sistemimizin bir kenara atılması ise Levent, Celâli isyanları ni nihayet Komünist militanların devlet ve millete karşı açık ve teşkilâtlı isyanını doğurmuştur. Binaenaleyh bugünkü yapılmak istenen ıslahatın bunlar göz önüne alınarak ikiyüz senelik, hatta dörtyüz senelik düğümü çözücü olması; getirilmek istenilen esasların önce Türk eğitim tarihi ve modern eğitimin gelişmesi tedkik edilerek ortaya konulması lâzımdır.

Yine uzun tarihimiz boyunca müsbet ilimler ve felsefe ile beraber yürüten Din Eğitimi'nin XVII. asırdan itibaren kısmen birbirinden ayrılmaya başlaması, daha sonraki devirlerde tamamen gerçekleşerek neslimizin iki ayrı tip kafada yetişmesi neticesini doğurmuştur. Mektep-medrese arasındaki kavgalar da yine uzun zaman devam etmiş ve nihayet eğitim ve öğretimin tevhidî düşüncesiyle bunun önüne geçilmek istenmiştir. Ancak bu tevhidin gereken oranda başarılamaması birinin diğerini tamamen yutması neticesini doğurmuştur. Din eğitimi aleyhine tecellî eden bu netice ise Türkiye'nin bir ara fetret devrine girmesine sebep olmuş ve her müslüman için yapılması zarurî olan son vazife dahi yapılamaz hale gelmiştir.

Daha sonra durumun vehametinin anlaşılması üzerine din eğitimi yapan yeni okullar açıldı ise de bunlar yeterli sayıda açılmadığı gibi gerekli şartlara da kavuşturulmadı. Buna rağmen halkın büyük hüsnü kabulü ile karşılanan bu müesseselerin çoğunlukla okumuş kitle tarafından hor görülmesi, zaman zaman onların gelişmelerinin durdurulmasına hatta tenkiline gidilmesine sebep oldu. Bu müesseseler bugün binlerce mezunlarını vermiş ve bu mezunların yurt içindeki müsbet çalışmaları müsellem hale gelmişken bazı çevrelerin hâla onlara karşı endişe içinde bulunmaları gerçekten yersizdir. Binaenaleyh din eğitimi konusunda bazı peşin hükümlerden kurtulunması, dinin öğretim ve eğitimle beraber verilebileceği düşünülerek bu müesseselerin ilkokula dayalı hale getirilmesinin sağlanması, yeterli müfredata kavuşturulması ve Üniversite kapılarının açılması zarurîdir. Ayrıca yaygın din eğitiminin geliştirilerek orta öğretime konulmuş olan din bilgisi dersinin mecburî dersler arasına alınması ve orta öğretimde okunan bütün derslerin millî düşünüş, kültür ve ahlakımıza uymayan konulardan temizlenmesi şarttır.

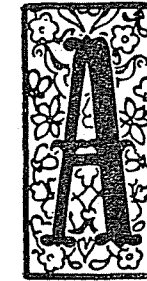
Hurmetlerimizle.

İSLÂM MEDENİYETİ

Başyazı

MEDENİYETİN ÂKİBETİ VE DÜNYA BUHRANI

Prof. Dr. Osman TURAN

VRUPA Medeniyeti yüksek ilmi, harikulâde teknik keşifleri ve parlak hayat seviyesi sâyesinde cihan-sumûl bir medeniyet olmuş; bu sebeple de artık küçülen dünya ile birlikte bütün milletler ve insanlık müşterek bir kader ile karşılaşmıştır. Bu müthiş keşiflere ve yüksek hayata rağmen bu medeniyet, maalesef, manen aynı tekâmülü gösterememiş; bir dönüm veya zevâl noktasına gelmiştir. Zira gözleri kamaştıran bu medeniyet madde-ruh muvazenesini ve ruhunu kaybetmiş; böylece materyalizmin esiri olan bu medeniyetle birlikte beşeriyet de tek ayak üzerinde duramaz bir hale gelmiş; her türlü maddî refah ve imkânlarla rağmen ümitsizlik, huzursuzluk ve ıstırap dünyayı sarmıştır. Gerçekten (Garp ve Hristiyan Medeniyeti), bu materyalist gelişme ve manevî sukût ile birlikte, dünyayı da o derece sarmıştır, ki beşeriyet, tarihinde, hiç bir zaman bu derece müşterek bir kader şuurı ve korku içinde bulunduğunu hissetmemiş; müşterek tehlikenin delillerini bu nisbette açıkça görmemiştir. Öyle ki insanoğlu bir yandan bu maddî yükselişin gururunu duymakta; öte yandan da tam bir manevî boşluk ve istikbâl endişesi içinde kıvrılmaktadır. Bu durum atom silâhlarının tehdidinden daha hazındır. Çünkü bu silâhlar materyalist tehlikenin sadece maddileşen bir vasıtası olmaktan başka bir şey değildir. Nitekim bugün dünya barışı ve insanlığın kadere ancak atom silâhlarının yarattığı korku muvazenesi üzerinde durmakta; birgün çilgınlığın yeryüzünü harabeye, medeniyet ve insanlığı korkunç bir felâkete düşürmek endişesi hüküm sürmektedir. Müşterek tehlike milletler arasından milletlerin içine kadar girdiği ve kat'alar-arası ferdi münasebetler sıklaştığı halde akıl ve insanlığın hakim olamaması manevî sukûtun derecesini göstermeğe kâfidir.

İslâm medeniyetinden gelen ilim ve fikir, maddî-manevî mahsuller sâyesinde uyanan Avrupa, hayat ve dünyayı inkâr eden, medeniyet yerine cehalet ve sefaleti doğuran Hıristiyanlığa karşı öyle bir ruhî tepki yarattı ki, İslâm aşısı ile başlayan Renaissance hareketi eski Yunan-Roma'nın, sükûtunu hazırlayan materyalist yaşayışına bir dönüş hareketi oldu. Bununla beraber Hıristiyanlığın manevî tahakkümüne karşı maddenin ve hayatın bu isyanı, birkaç asır, bir muvazene yaratacak medeniyetin yükselmesine imkân verdi. Lâkin bir yandan başlayan materyalist inkışafın devamı, öte yandan Hıristiyanlığın ana inanç sisteminin muğlak ve aydınları tatminden uzak bulunması XIX. asırda dine karşı bir takım fikir cereyanları veya doktrinlerin doğmasına sebep oldu. Bunlar arasında Fransız Filozofu Auguste Comte, kendi Positivisme felsefesine göre, artık beşeriyetin Teolojik ve Metafizik çağları geçirip Müsbet ilim devrine geldiğini, Tanrı'yi gökten indirdiğini ve dinlere lüzum kalmadığını, bunun yerine ilme dayanan İnsanlık (Humanite) inancının yeni bir din olacağını iddia ediyordu. A. Comte, bu yeni felsefesi ile, Tanrı'yi ve dinleri inkâr ederken ilmin hudutlarını tayin edememiş; kâinat muamması ve manevî ihtiyaçlar karşısında insanın ve ilmin aczini düşünmemiş ve cemiyet nizamının da askıda kalacağını kavramamıştır. Nitekim Positivisme dinin yerini alamamış; sâdece Hıristiyanlığın tamin edemediği aydınlar ve materyalistler arasında dinsizlik daha fazla yayılmış veya devrin bir modası haline gelmiş; Avrupa gören Meşrutiyetçiler vasıtasıyla bu moda Türkiye'ye de girmiştir. Bu mezhep sayesinde insanlığın yükseleceğini sanan Auguste Comte ve Positivistler, hakikatte, insanı maddenin esiri yaparak küçülttiklerini ve ruhî boşluk içinde muhtarlık bıraktıklarını düşünemiyorlardı. Darwin'in «Tabiî istifa» (Selection naturelle) nazariyesi Allah yerine kâinat telâkkisini koymakla ve insanları hayvanların tekâmülü olarak iddia etmekle materyalist istikamette bir adım daha ileri gitti ve A. Comte'un yükselttiğini sandığı insanlığı daha fazla düşürdü. İngiliz Filozofu H. Spencer de Tekâmül nazariyesinde Darwin'i desteklemiştir. Alman Filozofu L. Büchner materyalizmin İncil'i tanıyan Madde ve Kuvvet adlı eseri ile daha ileri gitti. Fr. Nietzsche ise, Allah'ı yok etmek maksadıyla, beşeriyeti insan-üstü yaratmak için seferber etmek ister. Bu sebeple de aristokrasiye düşkün ve Zerdüşte hayrandır. XIX. asrın bu ve diğer materyalist filozofları kâinat ve hayatın menşei, fikir ve hislerin zuhuru gibi meseleler üzerinde asla âhenkli bir görüşe sâhip olamadıkları gibi dayandıkları ilim de kendilerini desteklemedi.

Bununla beraber materyalizm, ilmi temele dayanmasa da, hızını kaybetmiyor; aksine, hayat ve madde kilise'nin baskısına isyan ederek, mütefekkir ve aydınlar çevresinden kitlelere doğru yayılıyordu. Zira Renaissance'dan beri yükselen hayat ve medeniyetle birlikte eski nizam ve dinî duygular da değişmeye başlamış; XIX. asırda sanayi inkılabı ile refah ve sefaletin bir arada gelişmesi ictimai tezat ve huzursuzlukları artırmış; sınıflar-arası çatışmalar kendini göstermiştir. Bu maddî-manevî şartlar K. Marx'ın ve komünizmin zuhuruna imkân hazırlamıştır. Marx, bütün beşerî hâdiselerin iktisadî âmillerin mahsülü olduğunu, cemiyetlerin tekâmülünde ve tarihin seyirinde istihlal tarzı ve servet dağılımının başlıca rol oynadığını ileri sürmüştü; siyasi, sosyal, dinî, hukukî ve ahlâkî âmilleri inkâr edip bunları da maddeye bağlamış; tarihin de sınıflar arası mücadelelerden ibaret olup büyük insanların rolünü de reddetmiştir. Marx kendi tarihî maddeciliğine göre insan cemiyetlerini

mazi ve istikbalde sevk ve idare eden tekâmül kanunlarını bulduğunu sanmıştır. O, devrine göre iyi bir iktisatçı olmakla beraber, fert ve cemiyetleri harekete geçiren, bütün âmilleri tek sebebe irca eden bütün nazariyeler gibi onun da insanı, yalnız maddeye bağlayan bu dar görüşü de elbette ilim ve hakikat karşısında iflâsa mahkûm idi. Nitekim İlmî sosyalizm adını alan Marxizm bizzat ilmi tenkitlere dayanamamış ve çürütülmüştür. Zira O yalnız iktisadî bir doktrin getirmekle kalmamış; maneviyattan ve dinden mahrum aydınlar ile yeni bir hayat vaad ettiği işçi ve fakir kitleler hem maddî-manevî sefaletle düşürülmüş; hem de din yerine Marxizm yeni bir din olmuştur. Gerçekten Marxizme göre işçi sınıfı ihtilâl ile kapitalist ve burjuva (Bourgeois) sınıflarını imha edip Proletariat (amele) diktatörlüğü kurulmasını, servetlerin paylaşılmasını (Komünizm), bu maksatla da istihlal ve istihlakte iştiraki ileri sürmüştür. Marx'ın mâziye dair görüşleri tarihçiler tarafından iflâsa mahkûm edildiği gibi istikbal hakkındaki düşünceleri de tamamıyla yanlış neticeler vermiştir. Marx'ın tilmizleri, ilmi tenkitler karşısında bazı gerçekleri kabûle ve Marxizm'i ta'dile mecbûr kalmışlarsa da Onu Materyalizm'in peygamberi ve sözlerini de âyet saydıkları için bunları te'vil ve şerh ederek Marxist dogmaları muhafazaya çalışmışlardır. Komünist mülkiyet, aile, din, hürriyet ve bütün manevî değerleri yıkmadıkça ve Marx'ın bizzat ifadesine göre «Komünist cemiyette Tanrı yok edilmedikçe» yaşama imkânlarından mahrumdur. Fakat insan oğlunun yaratılışında mevcut bulunan bu meyil ve inançları tahrip etmek kabil olmadığı gibi bir asrı aşan propagandalara ve yarım asra varan müthiş bir baskı ve terbiye metodlarına, bizzat din ve Allah'a karşı kurulan fakülte, enstitü ve mekteplere rağmen Komünizm bu savaşta yenilmiştir. Marxizm'in ileri sürdüğü sosyal musavvat da sosyalist cemiyette kurulamamış; aksine müthiş bir diktatörlüğün zulmü ve korkunç metodları komünist devleti ayakta tutabilmiştir. İnsan tabiatı değişmeyeceğine göre Komünizm yıkılıncaya kadar da bu tedhiş mekanizması veya diktatörlük devam edecek; beşeriyetin bir kısmı o zamana kadar ızdırıp çekecektir.

ESKİ ve Ortaçağlarda da sosyal tezatlar bazı Komünist mücadele ve tecrübelerine sebep olmuştur, ki bunlar arasında en mühimi İran'da, V. asırda çıkan Mazdek hareketidir. Gerçekten Mazdekçilik, Sasanî devrinde, servetlerin ve kadımların müsterek olması, bütün imtiyazların kaldırılması ve canlıları öldürme yasağı üzerinde kurulmuş bir din idi. Bu din fakir kitleler arasında yayılınca yüksek sınıfların kudretini sarsmak isteyen Şah Kubâd (Kavad) bu hareketi destekledi ise de kendi takdîğine kurban gitti ve Türklere kaçmağa mecbur kaldı. Mazdekizm yirmi yıl İran'ı anarşi ve harabîye sürükledi. Nihayet I. Husrev, Mazdek'in hareketini bastırды ve bunun sebep olduğu sarsıntıdan faydalanan dış istilâcıları da durdurdu. I. Husrev'in bu muvaffakiyetleri İranlılar arasında o kadar büyük ve efsanevî bir tesir doğurdu ki, tarihte artık Anuşrevan (ebedî ruh) ve Dâger (âdil) adı ile tanındı. Bununla beraber Komünist buhran Sasanî İmparatorluğunu ve medeniyetini o derece sarsmıştır ki, bir avuç İslâm fâtipleri, Hz. Ömer zamanında, bu muazzam devleti birkaç darbe ile yıkabilmişlerdir.

Marx'ın medeniyet ve nizamı karşı ciddi bir tehlike teşkil eden fikirleri yanında iktisat ilmine ve ona gelinceye kadar tarih araştırmalarında yer almayan iktisadî âmil ve tetkiklere büyük bir hizmet ettiği,

hatta sosyal adaletin ilerlemesine de yardımcı olduğu muhakkaktır. Bununla beraber Avrupa medeniyeti o kadar materyalist bir istikamet almış; manevî buhran o derece derinleşmiştir ki, Hür dünyada işçilerin kavuştuğu refah ve haklara, buna karşılık Komünist ülkelerdekilerin mahrumiyet ve sefalet içinde bulunmalarına rağmen, yine de Kapitalist ve sosyalist mücadele duraklamamıştır. Her iki taraf da materyalist temele dayandığı ve madde-rûh muvazenesi kurulamadığı için Avrupa medeniyeti ve dünya tehlikeli bir buhran içinde kıvrılmaktadır. Böylece bin sene maddeyi ve hayatı inkâr eden ve akîdelerini korumak uğruna ilmî hakikatlere bile hak tanımayan ve en tabii fikir ceryanlarına karşı zulmü mübâh gören Hıristiyan Avrupa'da şimdi A. Hamid'in ifadesi ile «Para mâbûd ve banka mâbed» olmuş; evlenmeyi papazlara yasak eden ve iyi bir mü'minin aile kurmasını bile sıkı şartlara bağlayan Kilise, şimdi Avrupa'nın ve o tesirle dünyanın şehvet hislerini serbestçe teskin yolunda bulunmasına, aile müessesesinin gittikçe çökmesine şahid olmakta ve bu azgınlık Freud'un nazariyesi ile yaygınlaşma istikameti almaktadır.

Bu şaşkın ve azgın materyalizm karşısında insanın, aklı ve vicdanı icabı, ciddi endişelere düşmesi ve manevî silkinmeyi gösteren bir takım fikir ve hareketlere girişmesi normaldir. Nitekim Hıristiyanlığı ve medeniyetin beş bin yıllık tarih boyunca kazandığı manevî değerleri canlandırmak için nazariyeler ve hareketler meydana çıkmış; Materyalizm'e ve Komünizm'e karşı Hıristiyanlıktan mülhem partiler kurulmuş; sosyal adalet ilerletilmiştir. Bununla beraber aklın hakimiyetine ve manevî uyanışın faydalarına rağmen Materyalizmin doğurduğu ruhî boşluk ve inançsızlık giderilememiş; hastalığın menşei Komünizm değil onu da doğuran maddenin tahakkümü dizginlenememiştir. Bu sebeple ictimaî refah ve adaletin her şeye kâfi geleceğini sanmak da bizzat kendimizi Marxizm'in çarklarına kaptırmak demektir. Nitekim bugün müreffeh sınıflara mensup yeni nesillerin, Avrupa'da, Amerika'da ve bu medeniyet merkezlerini taklidin kurbanı olan diğer ülkelerde medeniyete isyan veya iptidaiî hayata hasret çekmeleri, yahut aklı, ahlâkî, millî ve insanî bütün değerlere karşı sefil bir hayata düşmeleri veyahut da kendi millet ve hayatlarına bile sui-kast hastalığına tutulmaları ruhî boşluğun derecesini göstermeğe kâfidir. Hattâ Marxizm'in kurbanı olan bazı sözde mütefekkir, edebiyatçı ve san'atkârlar da kaba felsefe veya ideolojileri ile manevî sukûtu kışkırtmakta ve normal bir cemiyet nizâmına göre kurulu bir demokrasi ve hürriyet sâyesinde yeni nesilleri intihara hazırlamaktadırlar. Demir-perde aydınları arasında Komünizm'e ve onun zulmüne karşı bir mücadele doğarken Demokrat ülkelerde bu rejim hesabına girilen sui-kastler, ister bozgunculukla, ister hiyanetle olsun, medeniyet ve insanlığın bir sukuta doğru gittiğine delâlet eder. Nitekim devrimizin meşhur Allahsız İngiliz filozofu B. Russel insanlığa mukadder olan ölüm karşısında ümit değil u ç u r u m a atılmak cesaretini tavsiye etmekle âdetâ medeniyetin tehlikeli âkabetine de yardımcı ve haberci olur. Ruhî boşluk o derece derinleşmiştir ki, Garpta ve onu körü-körüne taklit eden başka ülkelerde müneccimlik ve falcılık (Sciences occultes) çok yaygın bir ihtiyaç haline gelmiş; bu bilgilerin pek çok mütehassısı ve kitapçısı türemiş; falcılık âdetâ dinî boşluğu doldurmağa başlamıştır.

Ortaçağların buhranlı devirlerinde daima bir M e h d î veya M e s i h'in geleceği inancı bile bir kurtuluş ümidi idi. Bugün Allah'a iman-

dan ve dine bağlanmaktan uzaklaşan, neticede millî ve insanî ideallerden de mahrûm kalan fert ve cemiyetler ruhî kudret ve yaratıcı kabiliyeti, fazilet, hayır ve yüce aşkı da kaybeder; nefis endişesi ve behîmî duyguların âleti olur; kin ve nefret hisleri artar; manevî buhranlar ahlâk nizâmını da yıkar ve ictimaî sarsıntılar mukadder olur. I. ve II. Cihan harpleri esnasında yapılan hayret veya hayranlık verici keşiflere rağmen gelişen manevî sukût, maddî tahribatla kıyaslanamayacak bir tehlikeyi haber vermekte; Avrupa medeniyetinin gittikçe tehlikede olduğunu ve onun cihân-şumûl mahiyeti ve menfi tesir sahaları nisbetinde diğer ülkeleri de sürüklemektedir. Avrupa ve onun medeniyeti, I. Cihan harbi öncesinde, bazı hastalıkları belirlemekle beraber, en parlak devrini yaşıyor ve bu kıtanın milletleri bütün dünyaya her türlü hakimiyetini hissettiriyordu. Bununla beraber bu esnadadır, ki O. Spengler harbin sonlarında, 1917 yılında «The Decline of the West» (Garp medeniyetinin inhitatı) adlı eserini yazmış ve bugün daha fazla beliren tehlikeye işaret etmiştir. O, İbn Haldun'un nazariyesine yakın olarak, medeniyetlerin de her varlık gibi muayyen bir ömre sahip olup Avrupa'nın da artık inhitat devrine girdiğini yazmıştır. İngiliz tarih felsefecisi A. Toynbee, mukadder bir inhitattan bahsetmemekle beraber «Civilisation on Trial» (Medeniyet tehlikede) adlı eseri ile durumun daha ağır olduğunu ileri sürer, ki II. Cihan harbi sonrasına ait bu hüküm şartlara uygundur. O, bu tehlikeye çâre olmak üzere, beşeriyet ve medeniyetin beş bin yıllık tekâmülünde kazandığı manevî kıymetlerin canlandırılmasını teklif eder. Bu görüş ne kadar isabetli ise tedbirler de o derece kıfayetsiz görülmektedir. Zira dinî inançlara bağlanmanın imkânları ve mevcut zorluklar üzerinde ciddi bir görüş getirilmemiştir. Gerçekten Toynbee geniş ve insanî düşüncelere sâhip bir tarih felsefecisi ise de Hıristiyanlık hudutlarını aşmamış ve bu dine ait ana akîdelerin bugünkü aydınları nasıl tatmin edeceği hakkında bir görüş getirmemiştir. Gerçekten Hıristiyanlığın esaslarını bozmaksızın yeni bir ıslahat (réforme) yapmak kolay değildir. Bu husus ileride bahis mevzu olacaktır. Buna mukabil İslâmiyet, ana inançları ile akıl ve ilim karşısında, çok müsaîd bir durumda bulunmakta; fakat tabii gayrimüslimler için bu dini kabûl etmek bahis mevzu olamamaktadır. Nitekim bu mütefekkir İslâmiyetten sâdece içki yasağı gibi basit meselelere müracaattan daha ileri bir faydalanma düşünememiştir.

İSLÂM medeniyeti tesiri ile Avrupa'da gelişen yeni felsefe ve fikir cereyanları neticesinde ciddi çatışmalar meydana çıkmış ve XVI. asırda artık Reforme (dinî ıslahat) hareketleri başlamıştır. Başka Protestanlık olmak üzere bir takım yeni mezhepler doğmuş; Katolik kilisesi de bu şartlara göre kendi bünyesi içinde ıslahata girişmiştir. Fakat Kilise tabii ana ahîtlere üzerinde tabii bir değişiklik yapamadığı için iman zaafiyeti ve Materyalist gelişmeler durdurulmamıştır. Bu sebeple de Avrupa'da dinî taassup ve mezhep mücadeleleri müteakip asırlarda da devam etmiş; zulüm ve kataller bütün kıtayı sarsmıştır. İlim ve dinin çatışması nihayet lâikliğin ve vicdan hürriyetinin kabûlü ve bir çok memlekette hukukî müeyyidelere bağlanması ile sona erdirilmiş ise de Hıristiyanlık ile ilim ve felsefe arasında bir âhenk kurulamamış; sadece taassup yerine umumî bir musamaha başlamıştır. Lâkin bu hareketler, ileri bir hamle teşkil etmekle beraber, tabii, ne din ihtiyacına karşılayabilmiş; ne de Kilise kendi inanç sistemini fedâ edebilmiştir. Zira bu takdirde Hıristiyanlıktan eser kalmayacak ve daha tehlikeli bir manevî boşluk

hasıl olacaktı. Böylece Hıristiyanlık, İslâmîyetin aksine olarak, ilim ve hür düşünce ile kaynaşmamış ve bazan da bunların arkasından sürüklenirken kendi bünyesini de sarsmaktan kurtulamamıştır. Meselâ son zamanlarda bazı papazlar halkı daha fazla Kiliseye bağlamak için bir takım pratik teşebbüslere girişmişler; fakat mâbetleri kadın ve erkeklere câzip kalmak maksadı ile cinsî hislerden faydalanmak istemişlerdir ki, bu gülünç yenilikler aslında dini fedâdan başka bir netice vermemiştir. Hıristiyanlığın ana akîdelerine senbolik mânâda bağlı kalmak da din ihtiyacına kâfi gelmemekte ve Materyalizmin durdurulması zorlaşmaktadır.

K. Marx, Komünist tahtının bir ayağını bu Materyalist ve Allahsız temel üzerinde kuruyor; diğerlerini de Kapitalizmin doğurduğu sosyal uçuruma ve fakir kitlelere dayandırıyor. Fakat Kapitalizme dayanan Avrupa medeniyeti ne kadar maddeci ise, sanayi inkılabının doğurduğu işçi sınıfı (Proletariat) ve sosyalist mücadeleler de aynı Materyalist sebeple kısırtılıyor; fert ve cemiyetlerin selâmeti için zarûri olan madde-ruh muvazenesi tamamen bozuluyordu. Marx, sosyalist mücadeleler sonunda proletariat'ın zaferi üzerine onun tahakkümü ile Kapitalizmin yıkıcılığını ilân ederken hakikatte Avrupa medeniyetinin gökeceğini de ifade etmiş oluyordu. Bununla beraber onun kehanetlerine aykırı olarak Komünist ihtilâller, sanayi devleşmiş ve medeniyeti çok ilerlemiş memleketlerde değil, daha geri ülkelerde ve meselâ feodal bünyeye sâhip Rusya'da, Bolşevik bir çetenin eseri olarak, patlak vermiş veya onların istilâsı ile peyk memleketlerde de cebren kurulmuştur. Esasen Bolşeviklerin Rusya'da hakim olmaları da dış kuvvetlerin yardımı ve Cihan harbinin doğurduğu buhran sayesinde mümkün olmuştur. Materyalizm'e dayanan, kin ve nefret duyguları ile bütün dünyayı tehdit eden Komünizm, «Sosyalist Cennet» yerine cehennem hayatı getirmekle, hakikatte, hiç bir memlekette yaşama imkânına sahip olmadığını isbat etmiştir. Böylece Materyalizm, tarihte ilk defa olarak, büyük ve teşkilâtlı bir kuvvet hâlinde ortaya çıkmış; lâkin yarım asra ve bir deşet makinası üzerinde tutunmasına rağmen rejim, yaşamak zorluğu ile karşılaşmış; onu milliyetçilik ile kuvvetlendirme gayretleri de, insan tabiatı icabı, diğer mânevî ihtiyaçlar daha şiddetle hissedilmiş; korkunç zulümlere ve milyonlarca insanın imhâ edilmesine rağmen maddî sefâleti de kaldıramamıştır.

Komünizm, materyalist doktrininin yerleşmesi için, insan tabiatına uygun olarak, beşeriyet ve medeniyetini binlerce yıldan beri inandığı Allah ve din duygularını ve bunlarla birlikte mevcut bulunan ahlâk, hukuk ve bütün mânevî kıymetler nizamını yıkmaya mecbur kalmıştır. Bu sebeple de Marxist büyüklerini ve hatta parti liderlerini putlaştırmak, yarı-tanrı mevkiine çıkararak maddeci bir din yoluna sapmaktan kurtulamamıştır. Kendi musâvat prensibine göre sınıfları ve imtiyazları kaldırıp sosyal adâlet kurma iddialarına rağmen de rejimin bekası için yalnız insan-üstü şahıslar değil yeni ve imtiyazlı sınıflar da yaratmaya mecbur kalmıştır. Bu anormal durumun devamı da komünist parti ve devletin ancak zulüm, korku, iftira, yalan ve rüşvetle yaşamasını mümkün kılmıştır. Komünist partisinin bütün insanları ve hatta bizzat komünistleri bile kontrol altında tutabilmek için jurnalcılık ihbar ve isnatların aile içine kadar girmesine ve herkesin birbirinden şüphe etmesine sebep olmuştur. Böylece milyonlarca insanın öldürülmesine, maddî-mânevî işken-

celere ve umumî sefâlete rağmen hem kendi doktrinini tahrir etmiş; bizzat komünistler bile yalana dayanan bu doktrin ve tatbikatın sahtekârları olmaktan kurtulamamışlardır. Bu durum daima birbirine şüphe ile bakan, sevgi ve merhamet duygularını kaybeden, kin ve nefreti kuvvetlendiren bu rejim altında cemiyetin çökmeğe mahkûm olduğunu gösterir. Nitekim Avrupalı mütefekkirler, Bolşevik devlet tedhiş sayesinde ne kadar kuvvetli gözüksede de cemiyetin o derece çökmüş olduğunu beyan ederler. Khruçef, Stalin putunu yıkarken kuvvetini ona karşı mevcûd olan umûmî efkârın nefretinden alıyor, bu sâyede kendi mevkiinde tutunmak imkânı buluyordu. Bununla beraber komünizme ve onun peygamberlerine dokunmak cesaretini de gösteremiyordu. Zira yumuşayan rejim altında gelişen hürriyet kıpırdamaları da komünist partiyi ve yeni imtiyazlı sınıfların menfaat ve endişelerine aykırı geliyordu. Bu sebeplerdir, ki bütün komünist memleketlerde Stalinçiliğe dönüş hareketleri başlamıştır. Buna rağmen Khruçef, Stalin putunu yıkmakla insanlık haysiyetini bir derece kurtarmış; materyalizme ve din düşmanlığına sapan memleketlerde mukadder olan putların akîbetini de göstermiştir.

Rusya'da ve peyk memleketlerde milliyetçiliğin canlanması ve esir milletler aleyhinde kullanılması da hem komünist doktrinini, hem de devletleri kemiren bir unsur olarak meydana çıkmıştır. Avrupa'da ilim ve aklın hakimiyeti, mânevî değerlerin mukavemeti mutedil sosyalist, hattâ muhafazakâr partileri gittikçe ilerleyen sosyal adâlet ve huzura götürürken proletariat namına kurulan ve «halk demokrasisi» adını alan memleketlerde işçiler hem hürriyetlerini kaybetmişler; hem de çok daha aşağı bir hayat seviyesine mahkûm edilmişlerdir. Bazı mütefekkirler Rusya'da patlak veren ihtilâli ve kurulan Bolşevizmi Rusların Avrupa medeniyetini hazmedememesi neticesi sayarlar. Gerçekten Rusya XIX. asırda, ilim, kültür ve tekniği ile Avrupa medeniyetine girmiş ve hayli mesafe almıştır. Fakat bu modernleşmenin gelişmesi aynı zamanda garpcılık ve Slavcılık veya Rus milliyetçiliği hareketlerinin çatışmasına sebep olmuştur. Nitekim anarşist, nihilist ve komünist cereyanları da bu hazımsızlığın bir neticesi olarak doğmuştur. Tam feodal bünyeye sâhip Rusya'da sınıflar-arası uçurumlar hüküm sürüyor; ortaçağlar boyunca esir yaşamış bir milletin Çarlık devrinde de devam eden esaret psikolojisi Bolşevik zulmünü kolaylaştırıyordu. Bu izah yanında Bolşevik ihtilâlini halâ ortodoks ve katolik mücadelesinin dirilen yeni bir safhası ve garba karşı tarihî intikam veya aşağılık duygularının bir belirtisi sayan bir görüş de vardır. Millî ve dinî karakter ve duyguların şuur altında bile asırlarca yaşadığını tarihî bir gerçek olarak bildiğimize göre, Rusya'da içtimaî şartların ve dış tesirlerin birleşmesi neticesinde, Bolşevik ihtilâlinin patlak vermesi ve tarihin kaydetmediği bir tedhiş makinası halinde hüküm sürmesi hangi içtimaî, ruhî ve vîkî hastalıkların rol oynadığını meydana koymuştur. Bolşevik ihtilâlinin ilk denemesindeki zulüm ve katıllere şahit olan meşhur Rus beyin alimi Pavlof, Bolşeviklerin bu icraatı karşısında fertler gibi bazan cemiyetlerin de kudurabileceklerini söylemekle azgınlaşan bir materyalizmin beşeriyet için ne kadar büyük bir tehlike olduğunu ifade ediyordu.

TARİHİ ve içtimaî amillerin rolü ne olursa olsun Bolşevik ihtilâlini Avrupa medeniyetinde madde-ruh muvazenesinin bozulması ve materyalizmin azgınlaşması neticesi saymak en umûmî ve isabetli bir hüküm olmak gerekir. Marx'ın kehanetlerine aykırı olarak komünizmin Rusya

ve istilâsı altında kalan peyk memleketlerinden sonra dahi geri Asya, Afrika ve cenubî Amerika kıtalarında yayılmasında da, içtimâî şartlar yanında, siyasî ve psikolojik unsurlar da rol oynamaktadır. Filhakika müstemlekeci Avrupa devletlerine karşı kötü hatıraları unutmak mümkün iken bazı yeni hadiseler milletler-hapishanesini doğuran Rusya'ya ve rejimine yaklaşmaya sebep olmuş; aşırı bir sosyalizm İslâm dünyasına da sirayet etmiştir. Avrupa medeniyeti, böylece, sebepler ne olursa olsun, kendi sebepleri gibi en yüksek noktasına çıkmakla ve hârikülâde keşifler yapmakla beraber madde-ruh muvazenesini kaybetmiş; materyalizmin ağır baskısıyla tek ayak üzerinde duramaz olmuştur. Gerçekten Avrupa ikinci cihan harbinde harap olmuş ve hakimiyetini de kaybetmiştir. Harpten sonra Amerika yardımı ile durumunu düzelten ve bir milletler federasyonunu kurmakla uğraşan Garbî Avrupa tekrar büyük bir kuvvet olmak yolunda bulunuyor. Bununla beraber Avrupa medeniyeti kendi eseri olan materyalizmin ve korkunç silâhların tehdidinden de kurtulamamış ve dünyayı da aynı tehlikeye maruz bırakmıştır. Garp medeniyetinin en ileri ülkelerinde ve Amerika'da cereyan eden bozukluklar ve hadiseler manevî buhranın derinliğini göstermekte ve madde-ruh muvazenesi kurulmadıkça medeniyetin emniyet kazanamayacağını ortaya koymaktadır. Esasen İslâm ve Yunan-Roma medeniyetleri gibi Avrupa veya Hıristiyan medeniyetinin de dahilî ve haricî sebeplerle aynı inhitat safhalarına geçirmekte ve mukadder medeniyete doğru hızla ilerlemektedir. Bu durum tarihte olduğu gibi, dünyanın başka bir ülkesinde yeni bir medeniyet merkezinin doğması ile beşeriyetin, ağır tecrübelerden sonra, kurtulmasına mı veya ihtiyar küremizle birlikte insanlığın katastrafik çöküşüne mi delâlet edecektir? Bu ve daha birçok sual ve meseleler gelecek bahislerde ele alınacaktır.

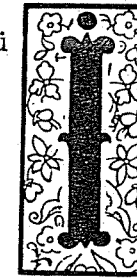
NOT : Osman Turan'a aid «Din ve Medeniyet» (sayı: 26) adlı makalede çıkan şu baskı hatalarını özür dileyerek düzeltiriz:

Yanlış	Doğru	sh	str.
Hayal	Hayat	2	29
Dinden	Dindar	3	8
Nilekim	Nitekim	4	5
Aktarmakt	Artırmakta	"	28
Tasarruftan	Davranıştan	"	38
Uzuvları	İnsan uzuvları	5	9
Sağıtayan	Sağlayan	"	15
Saptanmış	Saplanmış	"	22
Dinler	Dinlerin	"	48
İmhaya	İnkıza	6	11
Tahrikine	Tahribine	"	13
Bir	Bu	"	"

İlâhiyât

İlâhî Dinlerin Fonksiyonu

Osman CİLACI
Konya Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

LÂHÎ din sözü, «Allah tarafından vaz edilmiş din mânâsına» gelir. Aynı mânâyı «semâvî din», «edyân-ı münzele», «hak din» (1), «din-i tevhid», «vahye müstenit din» terkipleri ile de ifade edebiliriz. Bütün bu tâbirlerin dile getirmek istediği gerçek mânâ, tahrife uğramamış, aslı hüviyetlerini muhafaza etmiş Müsevîlik (2) ve Hıristiyanlık (3) hakkında kullanılırdı. Fakat bugün bu terimler ancak İslâm Dini için geçerlidir. Musevîlik ve Hıristiyanlık aslı hüviyetleri ile artık mevcut değildirler. Bu hakikati teslim edenler arasında müsevî ve hıristiyanlar bulunduğu gibi, bu gerçek karşısında ihtida edenler de mevcuttur.

Bütün ilâhî dinler itikat bakımından daima aynı esasları getirmiştir. Değişik gibi gördüğümüz hususlar, fer'i ad altında toplanan ahkâma aittir. Yani bütün semavî dinler, itikâdî hükümler getirmeleri yönünden müşterek bir özellik taşır (4). Hadd-i zâtında tahrif edilmemiş hüviyetiyle Musevilik ve Hıristiyanlık da, Müslümanlığın telkin etmek istediği hakikatleri talim etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) in tebliğ ettiği din olan İslâm ise, dinlerin bir sonu ve tamamlayıcısıdır. Artık İslâm'dan sonra bir din gelmeyecektir; gelmesine de lüzum kalmamıştır (5).

Semâvî dinlerin vâz'ı bizzat Allah'tır. Peygamberler ise din tebliğcisidirler; onlar Allah'tan telâkki ettikleri emir ve yasakları insanlara bildirmekle vazifelidirler.

İlâhî dinlerin, bir nebî, rasul tarafından tebliğ edilmiş olmaları, Allah'a iman esasını getirmeleri, kıyameti ve buna iman etmeyi emretmeleri, ilâhî bir kitaba dayanmaları, iyi bir içtimâî cemiyetin te'sisini gaye edinmeleri, meleklerle imanı emretmeleri, yalnız Allah'a ibadet etmeyi bildirmeleri, te'sisini hedef aldıkları cemyette adalet, kardeşlik ve müsavaat duy-

